

כ-כ"ד טבת *

— און אזוי ווי דאס איז בשעת
ההסתלקות, עד"ז איז עס אויך אין דעם
טאג פון יארצייט יעדן יאר — ווי פאר-
שטאנדיק אויך פון מנהגי יארצייט יעדן
יאר, וועלכע זיינען דאך פארבונדן מיט
דער הסתלקות —

איז מובן (לפי הידוע) אז אלע ענינים
ומאורעות פון דער וואך זיינען מרומז
אין דער פרשה פון דער וואך, אז דער
תוכן פון מעשיו ותורתו ועבודתו סיי
פון רמב"ם און סיי פון דעם אלטן רבי'ן
זיינען מרומז בפרשה זו — „וארא“.

ב. אין דעם ענין פון מעשיו ותורתו
ועבודתו געפינט מען נקודות משותפות
בא דעם רמב"ם מיטן אלטן רבי'ן.

כידוע פון דברי ימי ישראל וועגן דער
גרויסער השתדלות און עסקנות פון
רמב"ם לטובת ישראל, איז אז אופן פון
מסירת נפש אויף אויפצוהויבן מצבם של
ישראל סיי בגשמיות, און סיי ברוח-
ניות — צו מקרב זיין אידן לה'
ולתורתו און ווי ער שרייבט אין איינע

א. כ' טבת — דער יום ההילולא פון
רמב"ם, און כ"ד טבת, דער יום
ההילולא פון דעם אלטן רבי'ן, פאלן
אויס בכמה שנים (ווי בקביעות שנה זו)
איז דער זעלבער וואך און — פון פרשת
וארא.

און ע"פ הידוע וואס דער אלטער רבי
(דער בעל ההילולא) בעצמו איז מבאר,
אז ביום ההסתלקות (פון א צדיק) ווערן
נכלל און זיינען עולה למעלה, כל
מעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד בה
כל ימי חייו¹ און דאס איז „מתגלה
ומאיר בבחי' גילוי מלמעלה למטה“

(¹ ושייכותם לפ' וארא — ראה לקמן סעיף ה
ואילך).

1) כ"ה בשם הגדולים להחידא (מערכת גדולים
ערך רמב"ם בסופו) ובתולדות הרמב"ם (שנדפסו
בשרית ברכת אברהם לריא בן הרמב"ם) — מכתב
ר' דוד הנגיד נכד הרמב"ם (וכ"ה בסדר הדורות ד"א
תתקכו). נוסח המצבה (שהוקמה לפני כששים שנה
לערך) ועוד.

בס' צמח דוד (חלק ראשון — תתקסד לאף
החמישי) כתב שנפטר ביום כד טבת, אבל מפרש
מקורו „בכתוב בספר מאור עינים פרק כ"ה, ובמאור
עינים שם, כ' טבת“ (וכן בסדר הדורות שצוין לעיל
— מבוא מס' מאור עינים פכ"ה התאריך כ' טבת).
ויתירה מזו: המאור עינים גופא כותב זה ע"פ כתי'
ר' דוד הנגיד שבסוף מס' ר"ה, שהוא הוא שהובא
בשם הגדולים להחידא ובתולדות הרמב"ם שנדפסו
בשרית ברכת אברהם (שצויינו לעיל).

שמכל זה נראה דמ"ש לפנינו בצמח דוד, כ"ד
טבת הוא טעות המעתיק.

2) וההסתלקות (בשנת תקע"ג) היתה ג"כ באור
ליום א' פ' וארא. אבל לשון הצ"צ הוא נדפס ב„מענה
לשון“ ובסוף ס' פסקי דינים להצ"צ (קה"ת תשל"ב)
תמב, א. ובהוצאת תשנ"ב — תיא, ב) שהיתה במוצאי-
שבת — ראה לקו"ש חט"ז ע' 33 ואילך ובהערות שם.

3) אגה"ק סי' זך (קמ, א"ב).

4) שם סי' כח (קמח, א). וראה גם סי' זך (שם, ב).

5) ראה של"ה חלק תושב"כ ר"פ וישב. וראה
לקו"ש חט"ז ע' 33 ובהערות שם.

6) וראה בארוכה לקו"ש ח"ז ע' 35 ואילך
השייכות של הילולא דאדה"ז לפ' וארא. ועד"ז
בלקו"ש חט"ז ע' 56. חכ"א ע' 52 ואילך. לקמן ע' 40
ואילך.

7) להעיר גם ממכתב אדה"ז (אגרות קודש שלו
— קה"ת תש"מ — סו"ס לד) שהשווה המחלוקת
בימיו על תורת החסידות להמחלוקת על הרמב"ם.
ולהעיר שמסיים שם „אך כאשר חלפו ועברו ימים
רבים כו' וידעו כל ישראל כי משה ותורתו אמת וכו'
וכה יהי לנו במהרה בימינו אמן“.

8) ובפרט באה בהדגשה באגרותיו — אגרת
תימן ואגרת השמד.

9) ראה גם שם הגדולים שבהערה 1 (ד"ה ראיתי
בתשובות) ובספרי דברי ימי הרמב"ם.

תורת הנסתר¹⁶ (אויף וויפל דער ענין פון מעשה מרכבה און מעשה ברא-שית¹⁷ האט געקענט אראפקומען בגילוי בזמן הרמב"ם¹⁸) — אין די ערשטע פרקים פון ספרו משנה תורה און באריכות גדולה בספרו מורה הנבוכים¹⁹.

און ביי דעם אלטן רבי'ן: תורת הנגלה — שולחן ערוך שלו²⁰; און תורת הנסתר — בספר התניא, וואס איז די תורה שבכתב²¹ פון תורת החסידות — ובריבוי המאמרים פאר דעם תניא ולאחריו.

(16) וכמו שכתב הרמב"ם בפתיחת המורה, שמה שמבאר בספרו הם דברים נסתרים. וראה לשונו במאמר תחיית המתים ספ"ב, שדברי תורה יש להם נגלה ונסתר ולזה יקראו הנסתר סתרי תורה. ושם, שזהו מה שביאר כמו"ן.

(17) ראה בארוכה בפתיחת הרמב"ם לספרו מורה. (18) להעיר מספר השיחות תש"א ע' 154 אופן השתלשלות הקבלה ותורת הנסתר. ושם, דהרמב"ם מתחיל ספרו ברי"ת דשם בן ארבע וכפי הראב"ע לעתים קרובות גזויות. קבלה פשטים והרמב"ן והבחי' כותבים בפירושיהם ע"ד הקבלה. וראה גם ספר השיחות קיץ ה'ש"ת ע' 41 (ס"א).

(19) כן הוא בפתיחת הרמב"ם למורה קורב לתחלתה (בהערתו שלפנינו). ולזה נקרא המאמר הזה מורה הנבוכים. וז"ה בהוצאת קאפה. ועוד. וכן נקרא בכמה ראשונים. — אבל בכ"מ רגיל הר"ת מורה.

(20) והלכות תי"ת (נדפס לכל לראש (שקלאוו תקנ"ד), וכן הלכות (לוח) ברה"ט (תקנ"ה) — אגרות קודש אדמו"ר מהר"י"צ כר' יו"ד ע' קי"ו) וגם התחיל כתיבת השו"ע לפני כתיבת התניא — ראה הקדמת הרבנים בני הגאון המחבר ז"ל לשו"ע אדה"י

כמו ברמב"ם שספר ההלכות שלו — ספר היד, כתבו ונתפרסם לפני ספרו מורה.

(21) מכתב כ"ק מורה אדמו"ר בס' קיצורים והערות לתניא (ע' קיח ואילך). אגרות קודש אדמו"ר הרי"צ (חיד' ע' רסא ואילך). וראה לקו"ש ח"כ (ס"ע 183 ואילך) שזהו תורה שבכתב לא רק לתורת חסידות חב"ד אלא גם לתורת החסידות הכללית, של הבעש"ט והה"מ שלפני אדה"י (שהרי הם בעצמם — לא כתבו ספריהם). וע"ד ספר היד (והמורה)

פון זיינע תשובות¹⁰ אז ווען ער איז געקומען אין מצרים, "מצאנו נגע עון גדול אשר פשט ברוב הציבור בעונו-תינו והוא כי . . . שכחו דיני תורתנו והקילו מאוד כו", און ער האט (אנגע-הויבן די ענינים מתקן זיין און זיי) מתקן געווען.

ועד"ז איז געווען בא דעם אלטן רבי'ן, וואס זייענדיק נאך א צעיר בימים האט ער ארויסגעהאלפן אידן (ובפרט מיטן געלט וואס ער האט באקומען אלס נדן — קודם שעסק בעניני פרנסות) פשוט בגשמיות¹¹, און אזוי אויך לרומם קרן ישראל ברוחניות, כמפורסם בדברי ימי חייו, וועגן די אלע תקנות וואס ער האט מתקן געווען¹², און זיין עבודה בעשיית בעלי תשובה¹³, ועוד.

עד"ז איז אויך בנוגע תורתן של הרמב"ם ואדמו"ר הזקן: ביידע האבן באלויכטן די וועלט סיי אין תורת הנגלה, ביי צו הלכות פסוקות: ועד"ז בנוגע „הנסתרות לה' אליקינו¹⁴“, אין ידיעת ועבודת ה'.

ביי דעם רמב"ם — בתורת הנגלה, אין ספרו יד החזקה, משנה תורה, וואס איז „מקבץ לכל תורה שבעל פה כולה¹⁵“, ווי ער איז דאס מבאר בארוכה בהקדמתו לספרו משנה תורה: און אין

(10) תשובות הרמב"ם לפסיא ח"א סקמ"ט.

(11) ראה בפרטיות בספר התולדות אדה"י (קה"ת תשכ"ז) וכמ"ל לאח"י) פ"א, ספ"ב פ"ט (בהוצאת תשמ"ד: ח"א פ"ג, פז, ח"ב פ"כ). וש"נ.

(12) ראה ספר התולדות שם פ"ט (פ"כ).

(13) ראה לקוטי דבורים חיד' תשנה. א"ב. תשנו, ב.

(14) נצבים ל'. כת. וראה הקדמה לתניא (ד', רע"א). שם רפמ"ד. ועוד.

(15) משא"כ בפיה"מ שלו, ספר המצות, תשובותיו וכו' (נוסף לזה שספר המצות הוא הקדמה לספר היד).

רז"ל, אז מ"ם פתוחה ומ"ם סתומה זיי
נען מרמז אויף, מאמר פתוח מאמר
סתום, גליא דתורה און נסתר דתורה.

ג. דער צד השווה פון ספרי
הרמב"ם און דעם אלטן רבי'ן (הנ"ל) איז
בולט בכמה וכמה פרטים:

(א) בסיבת ומטרת חיבורם: בשייכות
לספר היד איז דער רמב"ם מאריך
בהקדמתו²¹ ווי בזמנו, תקפו הצרות
יתירות ודחקה השעה את הכל ואבדה
חכמת כו' לפיכך אותם הפירושים כו'
נתקשו בימינו ואין מבין עניניהם כראוי
. ואין צריך לומר הגמרא עצמה כו'
שהם צריכין דעת רחבה כו' וזמן ארוך
כו' ומפני זה נערכו . . וראיתי לחבר
דברים המתבררים מכל אלו החיבורים
כו' כולם בלשון ברורה ודרך קצרה עד
שתהא תורה שבעל פה כולה סדורה בפי
הכל בלא קושיא ולא פירוק. לא זה אומר
בכה וזה בכה. אלא דברים ברורים
קרובים נכונים כו' הלכות הלכות.

עד"ז בנוגע דעם חיבור השו"ע פון
דעם אלטן רבי'ן, שרייבן די, רבנים בני
הגאון המחבר ז"ל אין זייער הקדמה
צום שו"ע: „ומפני שצרכי ישראל
מרוכים ובפרט בצוק העתים הללו כו'
וע"כ דעתם קצרה לבוא בארוכה"י בעיון
ים התלמוד והפוסקים לידע כו' וגם
לגדולים אשר להם יד ושם בתלמוד
תכבד עליהם העבודה להכריע בין
הפוסקים לאסוקי שמעתתא אליבא

אות סופית, ולא עוד אלא שבכ"מ מצינו שנכתב
הר"מ ז"ל. ולהעיר גם שבכ"מ בראשונים גם הם
השני הא מ"ם פתוחה.

(29) שבת קד, א ובפרש"י. וראה של"ה בית גדול
בסופו (לו, ב ואילך). ד"ה מאימתי תרמ"ב (קה"ת,
תשכ"ה). ובכ"מ.

(30) קרוב לסופו.

(31) כ"ה בדפוסים הראשונים דהשו"ע. ובהוצאות
האחרונות: בעריכה (בע"ז). ולכאז ט"ס הוא.

און בשניהם ווערן ביידע ענינים אויך
אויסגעדריקט אין זייערע שמות (וואס
שמו אשר יקראו לו' ווייזט, כידוע,
אויף דעם מהות האדם²²). און ווי בא-
וואוסט²³ וועגן דעם נאָמען פון דעם
אלטן רבי'ן, אז „שניאור“ (דער ערשטער
נאָמען זיינער) באַשטייט פון צוויי ווער-
טער, „שני אור“ (צוויי אורות)²⁴, וואס
דאָס מיינט, ווי דער בעש"ט האָט גע-
זאָגט²⁵, אז דער אלטער רבי וועט בא-
לייכטן די וועלט מיט די צוויי ליכטי-
קייטן פון תורת הנגלה און תורת
הנסתר:

ועד"ז בנוגע לשמו של הרמב"ם —
משה, וואס „תורה צוה לנו משה“²⁶
(גאָנץ תורה, ס"י גליא און ס"י נסתר),
וכפתגם הידוע וועגן דעם רמב"ם:
ממשה עד משה לא קם כמשה²⁷.

ועוד זאת להעיר: ס'איז מנהג ישראל
אז בשעת מ'שרייבט שמו של הרמב"ם
בר"ת איז דער ערשטער מ"ם א מ"ם
פתוחה און דער צווייטער — א מ"ם
סתומה²⁸. און ס'איז ידוע מאמר

להרמב"ם, שבא בכתב כל התושבעים כולה שלפני
הרמב"ם, וכפי שהאריך בהקדמתו כנ"ל. וראה לקמן
סעיף ו.

(22) שלכן ר' מאיר הוה דייק בשמא (יומא פג, א).

וראה לקו"ש ח"ז ס"ע 35 ואילך. וש"נ.

(23) ראה בארוכה לקוטי לוי"ז — אגרות ע' ריח
ואילך.

(24) ראה יש"ש גיטין פ"ד סכ"ז. וראה (ובהבא
לקמן) לקו"ש ח"ז ע' 37 ואילך. וש"נ.

(25) לקו"ד ח"א פג, רע"א. וראה גם בהנסמן

בלקו"ש ח"ז שם.

(26) ברכה לג, ד.

(27) ראה שם הגדולים להחיד"א ערך ר' משה
גאון. ובכ"מ. נוסח המצבה הנ"ל (הערה 1): פתגם
חכמי דורי עליו ממשה עד משה לא קם כמשה.
וראה מכתב אדמו"ר (שבהערה 7): וידעו כל ישראל
כי משה ותורתו אמת.
(28) אף שבר"ת אין הכרח שהאות האחרונה תהי'

תימא אומר, וואס מהטעמים שיש לומר בזה איז? ווייל שם יהודה איז, כולו על שמו של הקב"ה³⁷ — ס'איז דא אין אים דער גאנצער שם הוי'.

(ג) אזוי אויך בנוגע חוכן התחלת הספרים: ברמב"ם — „לידע שיש שם מצוי ראשון והוא ממצא כל נמצא וכל הנמצאים משמים וארץ ומה שביניהם לא נמצאו אלא מאמת המצא".

ועד'ז איז דער חוכן פון די ערשטע סעיפים אין דעם אלטן רבי'נס שו"ע: (ע"ד פון „יסוד היסודות כו' לידע שיש שם מצוי ראשון" — „כלל" גדול בתורה . . כמ"ש³⁸ שויתי ה' לנגדי תמיד" (ווי דער אלטער רבי איז אין דעם מאריך³⁹). „הוי עז כנמר וקל כנשר רץ כצבי וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים"⁴⁰, וואס, ווי גערעדט אמאל בארוכה⁴¹, איז דאס וואס מען לערנט אפ די מדות (עז . . קל . . רץ . . גבור) פון בע"ח דוקא קומט מדגיש זיין, ווי די גאנצע מציאות פון א נמר נשר צבי וארי (ועד'ז אלע ענינים שבהבריאה) איז („אמיתת המצא", ובמילא) כשביל ישראל ובשביל התורה, אז ישראל ע"פ וע"י התורה זאלן זיי נוצן כדי „לעשות רצון אביך שבשמים".

דהלכתא . . כי ברוב המקומות יש דיעות מחולקות זה מקשה וזה מפרק כו' אשר על כן כו' משמא אסכימו . . למצוא איש אשר רוח אלקים בו להבין ולהורות הלכה ברורה מתון ומסיק אליבא דהלכתא הלכות בטעמיה . . בלשון צח . . להוציא לאור תמצית ופנימית טעמי הלכות הנזכרים בכל דברי הראשונים והאחרונים זקוקים שבעתים כל דבור על אופניו בלי בילבול ותערובות ופסק ההלכה המתברר ויוצא מדברי כל הפוסקים עד חכמי זמנינו⁴².

[און ווי גערעדט כמה פעמים, אז כאטש דער סדר פון דעם אלטן רבי'נס שו"ע איז ניט לויטן סדר פון ספר היד נאך לויטן סדר פון שו"ע המחבר, איז אבער סגנונו ולשונו קרוב צום לשון הרמב"ם⁴³].

(ב) אויך אין התחלת ספרים הגיל, איז כשם ווי דער רמב"ם הויבט אן זיין ספר מיט די ווערטער „יסוד היסודות ועמוד החכמות", וואס זייערע ראשי תיבות איז הוי"כ⁴⁴ — כידוע⁴⁵ דברי נכדו ר' דוד הנגיד „כי משנה תורה שחבר זקנו הרמב"ם מתחיל בשם המפורש"⁴⁶ — עד'ז פאנגט זיך אן שו"ע אדמו"ר הזקן (במהדורא תניינא⁴⁷) מיט „יהודה בן

(37) כ"ה גם התחלת הסוד. אבל בטור — דרכו להביא מרזיל בשם אומרם: אבל אין זה דרכו של אדה"י בשולחן.

(38) סוטה י' ב. לו, ב.

(39) ל' אדה"י במהד'ת ריש סעיף ה. וראה הערה 41.

(40) תהלים טז, ח.

(41) ראה מהד'ת שם ס"ד ואילך. ובמהד"ק בא חוכן ענין זה תיכף בסעיף א (ואילך) שם. ולהעיר שמקור הדברים הוא במו"נ (ח"ג פנ"ב).

(42) מהד'ת בתחלתו.

(43) ראה לקריש חכ"א ע' 283 ואילך.

(44) פרש"י ר"פ בראשית (ד"ה בראשית הב').

(32) וראה ספר השיחות קצ' הש"ת ע' 111 מה ששאלו את אדמו"ר הצ"צ: זקניכם הגאון הנה ככל מקום וענין הוא מביא את לשון הרמב"ם וברוב הסוגיות ופסקי הלכות הוא הולך בשיטותיו ומפני מה כו'.

(33) הביאור בזה — ראה בארוכה „הדרן" על ספר משנה תורה להרמב"ם (קה"ת, תשמ"ה) ס"ז ואילך.

(34) סדר הדורות שבהערה ו. שם הגדולים להחידא שבהערה הגל.

(35) וראה גם „פירוש לרמב"ם ריש הל' יסוה"ת, סונונו היתה ליכור השם המפורש ברמז בתחלת חבור זה".

(36) בנוגע למהדו"ק — ראה לקמן הערה 41.

משוך חסדך ליודע'ן וצדקתך לישרי לב⁵⁰ און בספרו מו"נ⁵¹: „הודיעני דרך זו אלך כי אליך נשאתי נפשי⁵²“, אליכם אישים אקרא וקולי אל בני אדם⁵³, „הט אזנך ושמע דברי חכמים ולבך תשית לדעתי⁵⁴“ — איז כעין ודוגמת ענינים פאראן אין תחלת ספר התניא:

אין שער-בלאט שרייבט דער אלטער רבי⁵⁵: „לבאר היטב איך הוא קרוב מאד בדרך ארוכה וקצרה“ — בדוגמת התוכן פון „משוך חסדך“ און פון „הודיעני דרך זו אלך“ פון תורה ומצות: די הקדמה פאנגט ער אן מיטן פסוק „אליכם אישים אקרא“ (דער צווייטער פסוק שבמו"נ): און דערנאך איז ער ממשיך (מיטן פסוק⁵⁶) „שמעו אלי רודפי צדק מבקשי ה“ — כעין הענין פון דריטן פסוק שבמו"נ: „הט אזנך ושמע דברי חכמים ולבך תשית לדעתי⁵⁷“.

ה. ע"פ כל זה יש להסביר די שייכות פון די צוויי ימי ההילולא פון רמב"ם און אלטן רבי'ן — כ' און כ"ד טבת — צו פרשת וארא:

ד. ע"ד ווי עס איז פאראן דער צד השווה אין די ספרי נגלה פון רמב"ם און אלטן רבי'ן, אזוי אויך בנוגע זייערע ספרים וואס זיינען פארבונדן מיט „הנסתרות לה' אליקנו“:

(א) „ארבעה פרקים אלו“ — די ערשטע פון ספרו היד⁵⁸ — ובארוכה תוכן הספר מו"נ, איז ניט נאָר אויף מוסף זיין ידיעות אין אלקות וכיו"ב, נאָר ענינים (ובפרט דהספר מו"נ — כשמו של הספר) — איז „מורה הנבוכים“, אויף אריינגעבן אַ קלאַרקייט און ליכטיקייט אין די וועלכע זיינען נבוכים אין ידיעות⁵⁹; ומעין זה איז בנוגע צו ספר התניא, אַז אפילו איינער וואָס „שכלו ודעתו מבובלים ובחשיכה יתהלכו בעבודת ה'“ (און דערפאר קען ער ניט אפּלערנען אַ דרך אין עבודת ה' פון אַנִי דערע ספרים⁶⁰), ווערט אים ליכטיק דורך דעם ספר התניא, און ווי דער אלטער רבי שרייבט אין דער הקדמה⁶¹, „וכולם הן תשובות על שאלות רבות אשר שואלין בעצה כו' בהן ימצא מרגוע לנפשו ועצה נכונה לכל דבר הקשה עליו בעבודת ה'“.

(ב) להעיר ולהוסיף⁶²: ע"דז איז אויך בנוגע די פסוקים וועלכע דער רמב"ם ברענגט בתחלת ספרו בספר המדע:

(45) רמב"ם הל' יסוהית פ"ד ה"ג. ולהעיר ששם (ה"י) מבאר ש' פרקים הראשונים הם מעשה מרכבה וב' פרקים שלאחיו — מעשה בראשית (עיי"ש) ע"ד החילוק דארבע אותיות דשם הוי'.
(46) ראה בארוכה בפתחת הרמב"ם לספר מו"נ. וראה גם באגרת הרמב"ם להתלמיד ר' יוסף שלפני הפתיחה למו"נ.

(47) הקדמת אדה"ז לספר התניא (ג, ב) לגבי קריאה בספרים. ע"ש.
(48) ד, א.

(49) כן להעיר דספר התניא כפי שנדפס ע"י אדה"ז בעצמו — היו בו ג' חלקים כבמו"נ.

(50) תהלים לו, יא.

(51) לפני הפתיחה.

(52) תהלים קמג, ח.

(53) משלי ח, ד.

(54) משלי כב, יז.

(55) כי תיבות אלו דהשער הם דאדה"ז — כן שמעתי מכך מו"ח אדמו"ר. וראה ס' השיחות השית ע' 114.

(56) ישע' נא, א.

(57) וב' הפרטים שבפסוק זה „הט אזנך ושמע דברי חכמים“ (היינו דברי חכמים שלפני הרמב"ם שמביאים בספרו) ולבך תשית לדעתי (של הרמב"ם) — יש דוגמת זה בלשון אדה"ז: שמעו אלי — ולבך תשית לדעתי, ומה שממשיך בהקדמה שהספר מלוקט מפי ספרים כו' וקצת מהם .. באגרות הקודש מרבותינו שבאה"ק כו' — „ושמע דברי חכמים“ וראה מפרשי המורה שם בפירושו הפסוקים.

בכדי ארויסצונעמען אידן פון מצרים, איז געווען דער גילוי פון „אני הוי“, העכער פון „א-ל שדי“.

דעריבער, כאַטש אַז מצד מדרגתם בשעת הדיבור הזה למשה — זיינען די אידן נאך געווען בגלות (הדעת) במצרים, אָבער מצד דער התגלות פון „אני הוי“ במדת אמיתית שלי, האָט דער גילוי גע'פועל'ט און באַלויכטן די אידן אויך ווי זיי געפינען זיך תחת סבלות מצרים און זיי זיינען פון דאָרט אויסגעלייזט געוואָרן.

ו. ויש לומר אַז עדיז איז אויך בנוגע די ספרים פון דעם רמב"ם און דעם אלטן רבין, אַז זיי זיינען איז אַן אופן פון „וארא“, אַ התגלות מיוחדת.

דער אויפטו אין תורתו של הרמב"ם און אדמור"ר הזקן הנ"ל איז (ניט נאָר וואָס זיי זיינען געשריבן דורך זיי עצמם און ניט דורך תלמידיהם, נאָר) איז דעם וואָס די ענינים וועלכע זיינען בבחי' תורה שבע"פ זיינען דורך זיי אַראָפּגע'קומען איז אַן אופן פון „תורה (שב) כתב“ — קרוב מוכן ומזומן לכאנא:

איידער דער רמב"ם האָט געשריבן ספרו משנה תורה, זיינען רוב ענינים פון תורה שבע"פ (אויך חיבורים ופירושים פון זמן הגמרא ביזן זמן הרמב"ם) געבליבן ביי רוב מענטשן באופן פון תורה שבע"פ — צוליב דעם ריבוי הדיעות ומחלוקות, קושיא ופירוק זה אומר כה וזה אומר כה, איז דאָס ניט געווען מוכן וגילוי פאַר אַלעמען ווי דער רמב"ם איז מאַריך בהקדמתו.⁶⁴ משא"כ

אידן זיינען אין מצרים געווען אין מצב פון גלות פון „דעת שמי הוי“, מצב פון „נבוכים“, ובחושך יתהלכו: און ווי דער רמב"ם שרייבט בספרו „עד שארכו הימים לישראל במצרים וחזרו ללמוד מעשיהן כו' וכמעט קט הי' העיקר ששתל אברהם נעקר וחזרין בני יעקב לטעות העולם ותעיותו“. און דער אויבערשטער האָט געשיקט משה⁶⁵, „אמור לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים גו' וידעתם כי אני ה' אליכם גו'“.

וואָס די „סבלות מצרים“, פון וועלכע די אידן האָבן געליטן, זיינען געווען ניט נאָר בגשמיות, נאָר אויך (ובעיקר) ברוחניות — און דער אויבערשטער האָט געשיקט משה רבינו זיי אויסצו-לייזן פון אַט די „סבלות“.

ווי אַזוי זיינען אידן צוגעקומען צו דער גאולה רוחנית, וויבאַלד אַז „לא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה“⁶⁶ — איז דאָס אויך מרומז אין שם הסדרה — „וארא“, וואָס בפשטות מיינט עס אַז ס'איז געווען אַ התגלות אלקות באופן דראַי, ביז אַז עס זאָל זיין „נודעתי כו' במדת אמיתית שלי“⁶⁷.

און דאָס איז אויך די כוונה פון פשטות הכתובים וואָס דער אויבער-שטער האָט געזאָגט משה⁶⁸, אַז צו די אבות האָט ער זיך באַוויזן „בא-ל שדי שמי הוי“ לא נודעתי להם, און צו אים,

(58) לקרא להי"מ ס' ואיו: „במצרים הי' גלות הדעת“. וראה או"ת פרשתנו סעי' (כו, ג).

(59) ספ"א מהל' ע"ז.

(60) פרשתנו ו, יז.

(61) פרשתנו שם, ט.

(62) פרש"י פרשתנו ו, ג.

(63) פרשתנו שם, כ"ג (ובפרש"י).

(64) ראה תו"א פרשתנו (נו, א-ג). „איה" שם (ע)

כזו. קלב. קמד ואילך). ועוד.

(65) והיינו נוסף על העיקר ד.א.ותם הפירושים וההלכות והתשובות שחברו הגאונים כו' נתקשו

רשאי לאומרו בכתב, אעפ"כ, מצד ירדת הדורות נאך דעם זמן פון רבי, זיינען אויך פאַרשריבענע ענינים גע- בליבן ע"ד און אין אופן פון תושבע"פ — ניט יודע וגלוי פאַר יעדן איינעם „שילמדוהו במהרה ולא ישכח“.

וכשם ווי דאָס איז בנוגע דעם רמב"ם, עדיז ומעין זה איז בשייכות צו שו"ע אדה"ז (לגבי ההלכות והפוסקים שלפניו ביז דעם רמב"ם, כנ"ל (סעיף ג) בלשון הקדמת הרבנים בני הגאון המחבר ז"ל, אָז בשו"ע אדה"ז זיינען „דברי הפוסקים עד חכמי זמנינו“ (פון אַלטן רבי'ן) געקו- מען ב.הלכה ברורה. . . הלכות בטע- מיהו“.

נאָכמער איז דאָס פאַרשטאַנדיק לגבי תורת הנסתר שלהם, ווי דער רמב"ם עצמו שרייבט בספרו⁶¹ וועגן „להשיג הדברים על בורין“ און וועגן „לטייל בפרדס“, ובארוכה אין דער פתיחה צו מו"נ⁶²: היותי מתירא הרבה מאוד לחבר הדברים אשר ארצה לחברם בזה המאמר מפני שהם ענינים נסתרים לא חבר בהם כלל ספר זולתי זה באומתנו בזמן הגלות הזה, אבל נשענתי על שתי הקדמות האחת מהם אמרם בכמו זה הענין עת

אין חיבור הרמב"ם זיינען דאָס „דברים המתבררים מכל אלו החיבורים כו' כולם בלשון ברורה ודרך קצרה“ באופן אָז ס'איז געוואָרן „תורה שבעל פה כולה סדורה בפי הכל“ און „כל הדינים גלויין לקטן ולגדול בדין כל מצוה ומצוה ובדין כל הדברים שתקנו חכמים ונביאים“, ביז אָז מ'דאַרף ניט אַנקומען „לחבור אחר בעולם בדין מדיני ישראל“, וואָס דערפאַר האָט ער אַנגערופן ספרו „משנה תורה“ — „לפי שאדם קורא בתושבי' תחלה ואח"כ קורא בזה ויודע ממנו תורה שבעל פה כולה“.

— דעמאָלט איז תורה שבעל פה כולה, וואָס איז געווען אַנטפלעקט פריער נאָר צו „מעט במספר“⁶³, גע- וואָרן פאַר יעדן איינעם ע"ד ווי תורה שנכתב.

ד.ה. אעפ"כ אָז מימי רבי האָט מען פאַרשריבן תושבע"פ, ווייל מצד „עת לעשות לה' הפרו תורתך“ איז אַראָפּ די הגבלה פון „דברים שבע"פ אי אתה

בימינו ואין מבין עניניהם כראוי אלא מעט במספר. ואין צריך לומר הגמרא עצמה הבבליית והירושלמית כו' שהם צריכין דעת רחבה ונפש חכמה וזמן ארוך ואח"כ יודע מהם כו' (רמב"ם בהקדמתו לספר הדין — נעתק לעיל ר"ס ג).

66 רמב"ם בהקדמתו שם.

67 ל' הרמב"ם שם לגבי ההכנה בחבורי הגאונים (כנ"ל הערה 65), ומובן ברמב"ם דבנוגע להגמרא כו' והתוספתא, בזה אין גס „מעט במספר“ שיוודעו „הדרך הנכונה“ כו'.

68 תהלים קיט, קכו.

69 גיטין ס, א"ב. תמורה יד, ב. ולהעיר שהרמב"ם בהקדמתו לספר הדין לא הביא לא האיסור ולא ההיתר משום עת לעשות לה', כ"א תוכנם, ולמה

עשה רבינו הקדוש כך ולא הניח הדבר כמות שהי' לפי שראה שתלמידים מתמעטין כו'. אבל בפתיחתו למי'ן הביא הענין, כדלקמן בפנים.

70 לשון הרמב"ם בהקדמתו שם בהטעם שחיבר רבינו הקדוש מהכל „חיבור אחד (משנה) להיות ביד כולם כדי שילמדוהו במהרה כו'“. וראה ירושלמי ברכות פ"ה ה"א: הלומד . . . מתוך הספר לא במהרה הוא משכח.

71 ה"ל יסוהית ספ"ד. וראה לקמן הערה 77.

72 ב.צוואת זה המאמר בסופו. — הלשון שבפנים (וכן להלן בהשיחה בפנים ובהערות) נעתק ממי'ן שלפנינו הנדפס עם המפרשים (שם סוב, אפודי כו') — ווארשא תרל"ב וצילום ממנו — ובתרגום קאפח הוא בכמה שינויים.

(*) כ"ה בדפוסי רמב"ם שלפנינו. וי"ג „הנכונה“ (ראה ספר המדע — ירושלים תשכ"ד — בשנינוי נוסחאות).

עד"ז יל בנוגע די ספרים אין נסתר פון רמב"ם און פון דעם אלטן רבי'ן, אז דאס וואס דורך דעם ספר היד (ד' פרקים הראשונים דס' המדע), המו"נ והתניא ווערט נתגלה דער, וידעתם כי אני הוי", איז ניט בלויז צו די וואס זיי נען ראוי לזה מצד מדריגתם לפני זה, נאך צו כאריא מישראל.

ח. וועט מען דאס פארשטיין בהק' דים וואס בנוגע צום מו"נ געפינט מען לכאורה א הגבלה בנוגע לימודו (ניט ווי ספר היד, וואס איז פאר יעדן איינעם — כקטן כגדול):

וועגן מו"נ שרייבט דער רמב"ם, כוונת המאמר הזה להעיר איש בעל דת שהורגלה בנפשו ועלתה בהאמתו אמתת תורתנו והוא שלם בדתו ובמדור' תיו ועיין בחכמת הפילוסופים וידע עני' ניהם כו"נ: "המאמר הזה דברי בו עם שנתפלסף... וידע חכמות אמיתיות והוא מאמין כו"נ: "שיאות לאחד המעולה ולא יאות לעשרת אלפים הסכלים". און ער שרייבט כמה אזהרות ווי צו לערנען דעם ספר.

אעפ"כ, דערפון גופא וואס דער רמב"ם האט מפרסם געווען זיין ספר, און איז אן אופן וואס עס איז (בהשגחה פרטית) אנגעקומען צו אלע אידן, איז מוכרח צו זאגן, אז דאס האט אויך א שייכות צו יעדן אידן.

לעשות לה' הפרו תורתך (והשנית אמרם וכל"י מעשיך יהיו לשם שמים) — און ער האט מגלה געווען בספרו זה אויך די ענינים נסתרים וועלכע זיינען פריער געווען באופן פון (תורה ש) בע"פ, פאר יחיד סגולה.

ועאכ"כ בנוגע דעם ספר התניא פון אלטן רבי'ן

— ולהעיר אז דער (גאנצער) ספר מורה הנבוכים איז ניט פאר אלעמען, און דער רמב"ם האט בספרו זה עצמו געשריבן כמה ענינים ברמזי. משא"כ דער ספר התניא איז א ספר המתאים פאר יעדן איינעם (וכדלקמן סעיף יב ואילך בארוכה) —

אז די ענינים עמוקים פון פנימיות התורה (תורת הקבלה והחסידות) זיי-נען אראפגעקומען אין תניא באופן פון הלכה פסוקה און ביז — לעשותו; און דער ספר התניא איז געווארן דער תורה שבכתב פון תורת החסידות: סאיז נתגלה געווארן ובהבנה והשגה, אז יעדער איינער זאל עס קענען נעמען בשכלו, און ס'זאל פון דעם ארויס-קומען בלבו ביז עס ווערט "קרוב" אליך הדבר מאד בפיר ובלבדך לעשותו.

ז. דער חידוש בפרשתנו איז נוסף ע"ז אז עס איז געקומען א העכערער גילוי — אני הוי", האט דאס גע-פועלט, וידעתם כי אני ה' אלקיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים, אז דאס איז געווארן זייער, ידיעה, כאטש אז אידן מצ"ע זיינען נאך געווען בגלות,

(77) ועד"ז בד' פרקים הראשונים דהרמב"ם — בנוגע לטיוול בהם (ראה לי הרמב"ם הלי יסודית פ"ד הי"ג. וראה הנסמן לקמן סוף הערה 82).

(78) בפתיחת ספרו קרוב לתחלתה (ד, א).

(79) בפתיחת ספרו (ז, א).

(80) בסוף צוואת זה המאמר (ט, סעיב ואילך) לפני ההקדמה. וראה מכתב הרמב"ם להתלמיד ר' יוסף (שנדפס לפני הפתיחה למר"ן בסופו: ועוררתי פרידתך לחבר המאמר הזה אשר חברתי לך ולדומים לך ואם הם מעט כו'.

(73) אבות פ"ב מ"ב (בסידור אדה"י).

(74) ראה לקמן בפנים סעיף ח.

(75) ראה דבריו בפתיחה (ה, רע"א — בדפוס שבהערה 72. וכן לקמן): כי כוונתי שהיו האמיתיות משקפות ממנו כו' נעלמות מהמון העם כו'.

(76) נצבים ל, יד.

ובפרט אז דער ספר מו"נ איז (א) ספר פון — און א חלק פון) תורה⁸⁶, וואס אויף תורה זאגט מען⁸⁷, „התורה היא נצחית“, און ס'איז נוגע צו אידן לכל הדורות⁸⁸. ביז מ'געפינט בכמה פוסקים אז מ'לערנט ארויס הלכות פון מו"נ⁸⁹, און דער רמ"א⁹⁰ פאנגט אן שו"ע אורח חיים (דער ערשטער סעיף פון דעם ערשטן סימן פון דעם ערשטן טייל שו"ע) מיט ענינים פון מורה הנבוכים.

ואולי י"ל אז דאס וואס דער רמב"ם שרייבט די אייבנדערמאנטע לשונות וואס ווייזן לכאורה אויף הגבלות — איז דאס ניט לשם הגבלה, נאר פארקערט: דאס איז כדי נאכמער אויפטאן און ווירקן אויף כל אחד ואחד מישראל, כדלקמן.

ט. דער ביאור אין דעם וועט מען פארשטיין לויט א תשובה פון ר"מ חגיגי

און ווי מ'זעט בנוגע כמה הלכות בספר המדע ובפרט בריש הלכות יסודי התורה, אז הרמב"ם עצמו, האט זיי אריינגעשטעלט בספרו יד החזקה, ווייל אויף לערנען הלכות התורה איז נוגע צו וויסן פריער (הל' יסודי התורה) די ידיעות: און דעריבער⁹¹ איז ער דאס מבאר אין ספר המדע, בכדי אז די תורה וואס מ'לערנט זאל זיין ווי עס דארף צו זיין, אויף אירע יסודות⁹², „ולא ישליכו ידיעת השם אחרי גום אבל ישימו השתדלותם הגדולה וזריזותם על מה שישלימם ויקרבם אצל בוראם כו"ל⁹³ —

איז מובן אז ער⁹⁴ איז בנוגע צו כמה פרקים אין ספרו מורה הנבוכים, ובפרט די וואו עס ווערן ארומגעערעדט די ענינים שבספר המדע (נאר בהוספה — מיט הכוחות כו"ל⁹⁵).

און ווי מ'זעט, אז כמה ענינים אין ספרו מו"נ⁹⁶ זיינען יסודות אין ידיעת ה' און נבואה, מלאכים ופירוש המקראות כו' וואס זיינען ניט געווענדעט דוקא צו איינעם וואס „הוא שלם בדתו ובמדותיו ועיין בחכמת הפילוסופים וידע עניניהם כו' ונשאר במבוכה ובהלה“, נאר צו יעדן איינעם⁹⁷.

מאומה מן העיון יקבל תועלת בקצת פרקי זה המאמר. וראה אברבנאל בפתיחה שם (ה, א) במ"ש הרמב"ם שם (ד, ב) דאינו מבאר „זולת ראשי פרקים“ — היינו בחלק הענינים שבספר המורה ולא כל הענינים.

(86) להעיר שבדברי מקומות הובאו דברי באדה"ז, אזה"ת להצ"צ וכו' — ובציין המקור. וראה לקמן הערות 111, 119.

(87) ראה גם שורת הרמ"א סי' ז' (הובא בלקו"ש חכ"ג ע' 36 הערה 42. ושו"נ).

(88) ידועים דברי בעהמח"ס עבודת הקודש. וכך היא דרכה של תורה אלה מזכין ואלה כו'. ואלה ואלה דא"ח. וראה שהיחזיקא פ"ז (פג, א), „בפרדס מהרמ"ק ז"ל“. וראה סהמ"צ להצ"צ האמנת אלקות פ"ד. עיי"ש בארובה.

(89) וראה צפ"ע להרגצובי (בפרט בליקוט שעל המו"נ) כמה סברות ודיעות שבמיון בנוגע להלכה. וראה גם לקו"ש חס"ז ע' 529 בהערה.

(90) וכן אדה"ז (במהדו"ק שלו) — ראה לעיל הערה 41.

(91) בספרו שתי הלחם סי' לה.

(81) כמ"ש במאמר תחיית המתים פ"ב.
(82) שלכן מובן שלימוד הל' יסודית צ"ל לפני לימוד שאר ההלכות שברמב"ם, כהסדר שסדרן הרמב"ם עצמו, שהל' יסודית באות בתחלת ספרו. ועי' דברי הרמב"ם עצמו מובן שאין לדלג עליהם. וידוע הכלל ביד שרהמב"ם סומך ע"ז שכתב לפניו אבל לא על שלאחריו (יד מלאכי כללי הרמב"ם אות ר'). וראה בארובה ההדרן שבהערה 33 סעיף א ובהערות שם. לקמן ע' 122 ואילך.
(83) מאמר תחיית המתים שם.

(84) וכידוע שהמחלוקת וההתנגדות היו נגד ב' הספרים (ספר המדע שביד ומו"נ) בהדא מחתא.
(85) וראה פתיחת הרמב"ם למו"נ בצוואת זה המאמר (ט, ב). כי כל מתחיל מבני אדם שאין לו

אע"פ אז דער „חוצה" האלט נאך ניט בא די אלע גדרים ותנאים וואס דער רח"ו שרייבט.

ועד"ז בנוגע להמורה הנבוכים אז מ'לערנט דאס און מ'איז ניט נזהר אין די אלע הגבלות כ"י פון דעם רמב"ם דארטן⁹⁷.

(ב) פארוואס האבן דער רמב"ם און דער רח"ו געשריבן זייערע אזהרות והגבלות בלשון של „שבועה" און ניט בלשון של נידוי וחרם?

יוד. ויש לומר דעם ביאור בזה בדרך אפשר — אז קושיא אחת מתורצת בחבירתה:

ובהקדים בנוגע ללימוד התורה — בכלל

וועגן לימוד התורה בכלל זאגט מען אז תורה דארף געלערנט ווערן כדבעי, „מה להלן (בשעת מ"ת בהר סיני) באימה וביראה וברתת ובזיע אף כאן כו"י⁹⁸; בלימוד התורה דארף מען געדענקען אז דאס לערנט מען דעם אויבערשטנס תורה, און עס דארף זיין „ברכו בתורה תחלה"י⁹⁹.

אעפ"כ שטייט אין תורה (מדרש)¹⁰⁰ „הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו",

(אויף דעם וואס מ'האט בא אים גע-פרעגט) בנוגע לשבועת הרמב"ם ז"ל בהתחלת ספר המורה¹⁰¹, ואני משיב באלקי ישראל¹⁰² כל מי שיקרא מאמרי זה וכו' — איך תחול השבועה כשאין הנשבע עונה אמן¹⁰³.

איז ער מבאר אז די זעלבע שאלה איז ביי אים געווען בדברי הרח"ו ז"ל¹⁰⁴, וואס אויך ער האט באשווארן „כעין שבועה זו ובעו"ה לא ענו אמן וכמה פורצי גדר נמצאו נכשלים ורובצים תחת גדר שבועות אלו". און ער איז מסביר אז די שבועת הרמב"ם איז כשבועות יהושע ושאל וואס ווי דער רא"ש שרייבט¹⁰⁵ (בנוגע השבועה בפלגש בגבעה), איז אזא שבועה ניט קיין שבועה „אלא גזרת חרם ונידוי על דורות הבאים". און ער איז ממשיך „וממנו למד הרח"ו ז"ל", אז דאס איז ניט קיין שבועה נאר א „חרם ונידוי שה"י לאל ידם לגזור על הדורות הבאים למגדר מילתא", און אויף דעם דארף מען ניט קיין הסכמה ועניית אמן.

אבער לכאורה צ"ע וביאור בפירושו:

(א) מ'זעט דאך בפועל אז טראץ די דברי זהירות און הגבלות פון רח"ו, לערנט מען יע די ענינים פון חכמת הקבלה: און ניט בלויז לערנט מען דאס, נאר ע"פ דברי האריז"ל אז יעצט איז „מצוה לגלות זאת החכמה"י¹⁰⁶ איז מען דאס מגלה ומפרסם. ביז אז ס'איז דא די הוראה פון „יפוצו מעינותיך חוצה" —

(92) בצוואת זה המאמר (ט, ריש ע"ב).

(93) כ"ה בשו"ת שתי הלחם שם. במר"ן שלפנינו (דפוס הגיל הערה 72). באלקי ית". ובתרגום אלהרי"י: באל יתעלה. ובתרגום קאמח: בה יתעלה.

(94) בהקדמה (הג') להרח"ו שנדפסה בריש ספר עץ חיים (דפוס ווארשא).

(95) בשו"ת שלו כלל ה ס"ד.

(96) אנה"ק ס"י כו (קמב, ב).

(97) ראה פ"י נרבוני למו"נ בהקדמתו: וצריך לחלוק כבוד לרב ולקיים מצותו ולבלתי עבור על השבעתו. ולהעיר מפ"י עמודי כסף למו"נ (לר"י אבן כספי) בתחלתו (ובהנחמנו שם למגורת כסף) — הועתק בחלקו בתולדות הרב המחבר שנסוף הספר עמודי כסף ע' 4.

(98) ברכות כב, א. וש"נ.

(99) בי"מ פה, ריש ע"ב (וראה פרש"י שם). וכ"ה בנדרים פא, א (וראה ר"ן שם בשם ר"י).

(100) איכ"ר פתיחתא ב. וראה גם ירושלמי חגיגה פ"א ה"ו ובקרבן העדה שם. — הובא בה"ל ת"ת לאדה"ז פ"ד ס"ג.

עס זאל זיין א כלי טהור. און דעריבער איז דער רח"י מזהיר די אלע תנאים וגדרים וואס דארפן זיין קודם הלימוד — ווייל דוקא דעמאלט איז דער לימוד פועל פעולתו כדבעי.

לאידך וויל מען דאך, תורה וויל, אז יעדער איינער זאל לערנען תורת הנסתר, כאמור מצוה לגלות זאת החכמה, ובלשון פון אלטן רבי'ן בשו"ע שלו, ה' ת"ת שלו¹⁰¹: שכל נפש צריכה לתיקונה לעסוק בפרד"ס כ' צריך לבא בגלגול עד ששיג יודע כל מה שאפשר לנשמתו כ' הן בפשטי ההלכות הן ברמזים ודרשות וסודות. און אין דעם איז תלוי ביאת המשיח¹⁰², און קיינער זאל זיך נישט אפהאלטן פון לערנען תורה זו ביו ער וועט באווארענען די אלע הגבלות.

האט דער רח"י מטעם זה גופא נישט געשריבן ח"ו בלשון של נידוי וחרם, ווארום דעמאלט וואלט עס ח"ו חל געווען און מ'זאלט נישט געטארט לערנען ביז מ'האלט בא דער מדריגה וועלכע דער רח"י שרייבט דארטן.

האט ער דעריבער געשריבן בלשון שבועה וואס איז נישט חל (בלי עניית אמן). וואס די כוונה בזה איז אז בשעת עס קומט צוק העתים¹⁰³ און נישט יעדער קען האלטן בא די הגבלות זאל מען סיי ווי לערנען חכמת הנסתר, אבער —

ווארום (אויך דעמאלט איז) „המאור שבה מחזירן למוטב“.

ד.ה. דאס איז טאקע נישט דער סדר הרצוי פון לימוד התורה, אבער פונדעסטוועגן דארף אויך דאן זיין לימוד התורה¹⁰⁴, ווארום ס'וועט אויך יענער קומען צום לימוד כדבעי — די תורה גופא איז „מחזירן למוטב“.

ועד"ז איז עס בנוגע דעם אופן לימוד התורה, אז כאטש מ'דארף לערנען תורה לשמה, פונדעסטוועגן זאגט מען אז מ'קען נישט ווארטן ביז מ'וועט האלטן בא דער מדריגה פון לשמה, נאר „לעולם¹⁰² יעסוק אדם בתורה ומצות אע"פ שלא לשמה¹⁰³ שמתוך שלא לשמה בא לשמה“.

עד"ז איז בנוגע ללימוד כל חלק שבתורה לאחר שנתגלה — אויך חכמת האמת, תורת הקבלה: דער לימוד פון תורה איז מגלה און מחזק א אידן אין זיין התקשרות בבואר. ע"י גליא דתורה ווערט נתחבר גליא דנשמתא מיט גליא דקוב"ה און ע"י סתים דאר-רייתא ווערט סתים דנשמתא מתקשר מיט סתים דקוב"ה¹⁰⁴. און בכדי אז חכמת הנסתר זאל דאס פועל זיין, פאדערט זיך אז דער איד וואס לערנט

101 ראה ה' ת"ת לאדה"ז פ"א סו"ד — הובא

לקמן בפנים.

102 פסחים נ, ב (וש"נ). מקומות שבהערה 100.

רמב"ם ה' ת"ת פ"ג היה. ה' ת"ת לאדה"ז שם פ"ד (ובקריא שם).

103 וראה רמב"ם סוף ה' תשובה. ובפיה"מ

בהקדמתו לפ' חלק (ד"ה והכת החמישית) — האריך בזה. וראה לקמן הערה 108.

104 ראה זח"ג ע, א. וידועים ב' הפ"י אופנים בזה — וראה מכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר (התמים ח"ד ע' מה [378] ואילך. אגרות קודש שלו ח"ג ס"ע תקלג ואילך).

105 פ"א סו"ד. וראה ג"כ שם פ"ב ס"ב.

106 ראה בארוכה הקדמת הרח"י לשער ההקדמות (הקדמה הא') — נדפסה בריש ספר עץ חיים (דפוס ווארשא), ובסוף קונטרס עץ החיים לאדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע.

107 ויש לומר, דלאחרי הגזירות והשמדות ר"ל שעברו על בני דורות ואחרונים — כבר נעשו מזוככים וראויים ללימוד זה. — וראה שערי תשובה לאדה"א"צ ח"א (ה, ב).

— אז דער לימוד הרצוי פון מו"נ איז בשעת מ'איז שטארק באמונה וכו', שלם בדתו ובמדותיו, אבער מחמת צוק העתים, בשעת אז מ'לערנט דעם ספר אפילו איידער מ'איז שלם בדתו ובמדותיו, אבער בהקדמת הידיעה אז דער לימוד הרצוי איז נאך דעם וואס ער איז שלם בדתו ובמדותיו — העלפט אים דער לימוד המו"נ גופא, אז ער זאל צו דעם צוקומען, דאס ברענגט צו דער השגה אין אלקות און צו תוקף האמונה¹¹¹ וכו'.

יב. עד"ז יש לבאר דעם לשון פון אַלטן רבי'ן בהקדמתו לתניא, ובהקדם:

בנוגע דעם ספר תניא קדישא, איז לכד זאת וואס ס'איז מובן ופשוט, אז דאס איז פון די „ספרי היראה אשר יסודותם בהררי קודש“¹¹² — אנטהאלט דאך דער תניא באופן מיוחד אזעלכע הוראות וענינים, וועלכע זיינען יסודות הכרחיים אין עבודת ה' פאר יעדן איד; ווי דער אַלטער רבי עצמו שרייבט אין שער הספר (וואס איז מתאר עיקרו ותכליתו): „מיוסד על פסוק כי קרוב אליך הדבר מאד בפיו ובלבבך לעשותו לבאר היטב איך הוא קרוב מאד בדרך ארוכה וקצרה בעזרי“ —

דפשוט אז דער פסוק (און „אליך“) רעדט וועגן יעדן אידן ממש — און דאס איז נוגע ממש יעדן אידן באיזה מצב שהוא נמצא בו. און דערפאר ווערט דער ספר אָנגערופן דורכן אַלטן רבי'ן עצמו

בהקדמת הידיעה¹⁰⁸ אז דער לימוד הרצוי איז בשעת מ'האט די אַלע הגבלות לפני הלימוד.

דער תכלית איז דאך אבער אז דער לימוד זאל פועל זיין פעולתו¹⁰⁹, וואס דערצו פאָדערט זיך אז מ'זאל בפועל ווערן אַ כלי טהור צו דעם לימוד — האט דערפאר דער רח"ז געשריבן „אני הכותב משביע“, וואס דערמיט גופא האט ער אַריינגעגעבן אַ כח (כידוע בענין „משביעין אותי“ מלשון שובע¹¹⁰) אז אין יעדן לימוד פון חכמת הקבלה זאל קענען זיין און זיין בגלוי דער „מאור שבה“, וואס פאַרבינדט סתים דישראל מיט סתים דקוב"ה, אזוי, אז סו"ס קומט ער צו אז אויך בגלוי פירט ער זיך אזוי, און האַלט דערביי בעת הלימוד, ווי דער רח"ז פאַרלאנגט.

יא. מע"ן זה איז אויך בנוגע למו"נ — סיי בשייכות צו דער שבועה, ואני משביע כו' שלא יפרש ממנו אפילו דבר אחד ולא יבאר ממנו לזולתו אלא מה שהוא מבואר מפורש בדברי מי שקדמני כו' — ווי מ'זעט בכמה מפרשי המורה וואס זיינען מבאר ומפרש דבריו,

— ועד"ז בשייכות דערצו וואס ער שרייבט אז דאס איז „להעיר איש בעל דת שהורגלה בנפשו ועלתה בהאמתו אמתת תורתנו והוא שלם בדתו ובמדו" תיו" וכו'.

108) להעיר מהפ"י, מתוך שלא לשמה בא לשמה, שהתוך ופנימיות דהלא לשמה הוא לשמה" (ראה לקו"ש ח"כ ע' 50 ואילך).

109) כי אין ענין יוצא מידי פשוט, דזה שלעולם יעסוק אדם אע"פ שלא לשמה, הוא לפי ש.ב.א לשמה, היינו שהתוך שלו בא לידי גילוי ובמלא בא, לשמה בפועל. וראה לקו"ש שם ע' 48. וש"נ.

110) ראה ד"ה משביעין אותו בס' קיצורים והערות לתניא. ליקוט פירושים לתניא פ"א. ובכ"מ.

111) ראה ספר השיחות תורת שלום ע' 244, דתלמידי המגיד כשבאו להה"מ, האָבן זיי דורכגעטאן דעם מורה נבוכים. וע"ש הטעם כי צ"ל ידיעה באלקות. וראה ספר השיחות תשי"ב ע' 4 ואילך. וראה לקמן הערה 119.

112) לשון אדה"י בהקדמתו לתניא (ג, ב).

ספר של בינונים¹¹⁵, וואס בנוגע דרגת הבינונים איז דער אלטער רבי מדגיש¹¹⁶, אז „מדת הבינוני היא מדת כל אדם ואחריו כל אדם ימשוך“.

יג. בנוגע א מעלה נוספת אינעם ספר התניא, שרייבט דער אלטער רבי א לשון וואס קען אויסגעטייטשט ווערן כאילו ווי דער יתרון העילוי איז ניט שייך צו אלעמען:

אויף דער טענה פון אנ"ש, אז (מיט אלע מעלות פון „קריאה בספרים“, ספרי היראה, איז דאך). „אינו דומה שמיעת דברי מוסר לראי וקריאה בספרים“¹¹⁷ און מהאי טעמא האבן אנ"ש געוואלט הערן די ענינים השייכים לו, לכאורא, פון אלטן רבין אויף יחידות — האט דער אלטער רבי באווארנט בהקדמת הספר, אז דער תניא האט אויך די מעלה מיוחדת פון „שמיעת דברי מוסר“ (פון „יחידות“), ווייל „ביודעי ומכירי קאמינא“¹¹⁸ (וואס „גילו לפני כל תעלומות לבם ומוחם בעבודת ה'“¹¹⁹ — און וויסנדיק אלע זייערע שאלות האט ער אין ספר אריינגעשטעלט „כל התשובות על כל השאלות“ וואס עס פרעגן „כל אנ"ש דמדינתו תמיד“¹²⁰) — וזוה קען מען האבן א קס"ד לכאורא, רה, אז די ניט „יודעי ומכירי“ האבן ניט די מעלת השמיעה והיחידות.

וויבאלד אבער דער אלטער רבי האט דאס גופא (אז ספר התניא פארבייט ענין היחידות), אריינגעדרוקט אלס א טייל פון ספר התניא, ובהקדמת הספר — איז דאס געווארן א טייל פון „התורה היא נצחית“ וואס איז שייך צו יעדן אידן. ובמילא — נוסף אז דער לימוד און

הוראות פון ספר התניא איז שייך (און מוכרח) צו יעדן איינעם, איז אויך מובן אז יעדער איינער קען ארויסנעמען פון ספר התניא „כל התשובות על כל השאלות“ און קען ארויסנעמען „עצה נכונה לכל דבר הקשה עליו בעבודת ה'“¹²¹ (ע"ד ווי „יודעי ומכירי“).

נאך איין זאך פאדערט זיך און דארף זיין בא עס — ובחירת בחיים¹²²,

די זעלבע פאדערונג ווי ביי יעדע זאך פון תורת חיים ומצוות אויף וועלכע עס שטייט¹²³, „יעשה אותם האדם וחי בהם“.

יד. ולהוסיף ביאור אין דעם — ע"ד הנ"ל:

מיט דעם וואס דער אלטער רבי האט אריינגעשטעלט די הקדמה לספר התניא וואו ער שרייבט „ביודעי ומכירי קאמינא“ (אז דער ספר פארבייט יחידות) אין דעם ספר התניא, האט דער אלטער רבי געגעבן דעם כח (ובמילא אויך די אפשריות האבן מעלת¹²⁴ קב שלו) און אויך גע'פועלט' אז יעדערער וואס לערנט דעם ספר התניא ווערט ער פון די „יודעי ומכירי“ פון אלטן רבין; וואס דעמאלט איז אפילו ווען מצ"ע איז ער אין א דרגא פון „בחשיכה יתהלכו“ (ובמילא קען ער פון אנדערע ספרי היראה ניט ארויסנעמען דעם „אור כי טוב“¹²⁵ וואס איז אין זיי גנוז) פועל'ט אויף זיי דער לימוד התניא, און אין אז אופן פון „וארא“: דער אלטער רבי בא' ווייזט און באלייכט זיי אז זיי זאלן זען די אמת'ע וועג, און ביחד ע"ז א קלארע ליכטיקע וועג ווי „קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבך לעשותו“, און אז עס

115 נצבים ל. יט.

116 אחרי ית. ה.

117 כבא מציא לך, רע"א.

118 תניא רפ"ד.

119 ל' אדה"ז בהקדמתו שם (ד, א).

ועי' קומט מען צו ימות המשיח בפר' על ווען, כל ישראל נביאיהם וחכמי-הם¹²¹. . . ימצאו להם מרגוע¹²² וירבו בחכמה כו' שבאותן הימים תרבה הדעה והחכמה והאמת¹²³ — ווי דער רמב"ם זאגט בספר המדע¹²⁴ (קרוב לסופו): און איז אויך מסיים וחותר בזה כל ספר היד: „לא יהי עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד ולפיכך יהיו ישראל חכמים גדולים ויודעים דברים הסתומים וישיגו דעת בוראם כפי כח האדם (חב"ד¹²⁵) שנאמר¹²⁶ כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים.

(משיחות אור לייג ניסן תשל"ח,

כ"ד טבת תשמ"א)

זאל זיין „וידעת היום" די ידיעה אין אלקות און פון דעם זאל עס אראפ-קומען¹²⁷ עס זאל זיין „והשבות אל לבבך", ביז ער געפינט אין ספר התניא אן „עצה נכונה לכל דבר הקשה עליו בעבודת ה'".

טו. און בשעת מ'האט די הקדמה הדרושה פון לימוד פנימיות התורה ווי ס'איז נתגלה געווארן בתורת חסידות חב"ד דורכן אלטן רבי'ן, דעמאלט קען מען ארויסנעמען אויך פון ספר מו"נ די ענינים אין ידיעת ה' בהתאמה מיט תורת החסידות¹²⁸ און ס'ווערט נתגלה ווי „משה ותורתו אמת"¹²⁹, הן בנגלה והן בנסתר,

(118) כמבואר בתניא ח"ב.

(119) ראה ספר השיחות קיץ השית ס"ע 40 ואילך, דאדעזי למד המו"נ עס הצ"ע על דרך החסידות, ואשר לבד עצם הלימוד. האט דער זיידע — אדמו"ר הזקן — מכוון געווען מיטן לערנען א געוויסן תיקון. ע"ש. וראה ס' החקירה להצ"ע (סה), ב ואילך) ביאורים במו"נ. ולהעיר מאוה"ת חוקת (ע' תשעו. כרך ה ע' א'תרכז). וראה „היום יום" י"ט סיון שהצ"ע למד עס המהר"ש. ספרי מחקר. . . מורה נבוכים. . . ע"פ תורת החסידות. וראה תורת שלום בתחלתו. חנוך לנער ע' 28. וראה לעיל הערה 111. ואכ"מ.

(120) ראה מכתב אדעזי (הגיל הערה 7).

(121) ע"ד שני (ירמ" לא, לג) כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם (שגם אז יהיו חילוקי דרגות — קטנים וגדולים).

(122) ע"ד לשון אדעזי בהקדמת התניא (הובא לעיל סעיף ד). בהן ימצא מרגוע לנפשו. ולהעיר מהידוע (ראה לקו"ש חט"ו ע' 282. ושי"ן) דתורת החסידות היא „טעימה" של תורתו של משיח.

(123) ה' תשובה פ"ט הי"ב.

(124) ראה באריכה בההדרן שבהערה 33.

(125) ישע"י יא, ט.

כ"ד טבת *

דער ערשטער נאָמען פון אלטן רבי'ן זיין עיקר נאָמען — השם בלשון הקודש⁽¹⁾ איז „שניאור“, וואָס דער טייטש פון „שניאור“ איז: שני אור (צוויי אורות)⁽²⁾. ד.ה. דער ענין פון ליכטיקייט.

אויך „וארא“, וואָס מיינט איך האָב זיך באַוווּן — האָט דעם זעלבן תוכן ווי (פעולת ה)אור: דער אויפטו פון אור איז ניט צו מוסיף זיין נייע זאכן, נאָר צו מאַכן ליכטיק, און דערמיט צו דער-מעגלעכען אַז די זאכן וואָס זיינען דאָ (פון פריער) זאלן געזען ווערן; דער תוכן פון „וארא“.

ויש לומר אַז אין וואָרט „וארא“ איז אויך מרומו דער ענין פון „שני אור“ — צוויי אורות, וואָס די צוויי אורות פון אלטן רבי'ן זיינען דאָך (ווי דער בעש"ט האָט געזאָגט⁽³⁾) דער אור פון נגלה דתורה און דער אור פון נסתר דתורה: דער וואָרט „וארא“ אַנטהאַלט די אותיות „אור א“, וועלכע זיינען מרמז אויף צוויי אורות: התחלתו די אותיות „ואר“, וועלכע שטעלן צונויף דעם וואָרט „אור“ במפורש — כנגד דער אור פון נגלה⁽⁴⁾; און דער אות א, וואָס איז ר"ת אור (דער „אור“ שטייט בהעלם, אין

א. עס איז ידוע וואָס דער של"ה שרייבט, אַז אלע מועדי השנה — אלע באַשטימטע (אויסגעטיילטע) טעג פון יאָר (ו"ל — כולל די ימי הולדת און ימי ההילולא פון צדיקים שדומים לבורא⁽⁵⁾ וכיו"ב) — זיינען מרומו אין די פרשיות התורה וואָס ווערן געלייענט (און גע-לערנט) אין די זמנים ווען אַט די מועדים זיינען חל.

דערפון איז פאַרשטאַנדיק בנוגע כ"ד טבת, דער יום ההילולא פון אלטן רבי'ן, וואָס איז חל (ברוב השנים — כבשנה זו) אין דער וואָך פון פ' וארא, אַז עס איז דאָ אַ רמז אין פ' וארא⁽⁶⁾ אויף „מעשי ותורתו ועבודתו“ פונעם אלטן רבי'ן (וועלכע קומען לידי שלימותם ביום ההסתלקות⁽⁷⁾).

— איינע אַ געמיינזאַמע נקודה וועל-כע בינדט צוזאַמען דעם נאָמען פון סדרה — „וארא“ — וואָס דער שם הסדרה ברענגט אַרויס דעם תוכן פון דער גאַנצער סדרה (כמדובר כמה פעמים⁽⁸⁾) — מיט דעם נאָמען פון אלטן רבי'ן:

(*) עיין בענינו — לקוטי לוי"צ — אגרות ע' רמט ואילך.

- (1) ר"פ וישב.
- (2) ביר פסיו, ח. במדבר פ"י, ה. ושינ.
- (3) ראה גם ובארוכה לקו"ש ח"ז ע' 35 ואילך.
- (4) חט"ז ע' 56 ואילך. חכ"א ע' 52 ואילך.
- (5) ל' אדהיו — אנהיג בביאור לס' וך (קמו), סע"א ואילך.
- (6) ראה אנהיג שם וביאורו. שם סי' כח. סדור שער ליג בעומר (דש, ב"ג).
- (7) ראה בארוכה לקו"ש ח"ה ע' 57 ואילך. ושינ.

- (7) ראה גם לקוטי לוי"צ אגרות ע' ריח.
- (8) ראה ישי"ש גיטין פ"ד סכ"ז — הובא בשם הגדולים להחיד"א מע' גדולים סוף אות ש' (הועתק בלקו"ש ח"ז שם הערה 17).
- (9) ראה ס' הערכים-ח"ד ערך אור-בהירות ע' תצוה ובהנשמן שם.
- (10) לקוטי דבורים ח"א פג, א. ועוד.
- (11) ולהעיר גם מתוכן הפסוק: וארא . . בא-ל-שדי (נגלה) ושמי ה' לא נודעתי להם (נסתר).